

Space Policy through the Prism of the Concept of Strategic Culture

Abstrakt:

Článek se zabývá problematikou tvorby a realizace vesmírné politiky. Vesmírné programy jednotlivých států jsou totiž velmi úzce propojeny s rozhodovacími procesy (obecné) státní (veřejné) politiky. Vychází proto otázka, které faktory ovlivňují tyto procesy a formulaci vesmírné politiky a též zda jsou tak výjimečné, že se vztahují pouze k určitému (partikulárnímu) státu. Cílem článku je analyzovat jeden z těchto potenciálních faktorů – strategickou kulturu. Její vliv je identifikován prostřednictvím sedmi případových studií vybraných států. Studie sestává ze dvou částí. Nejprve jsou identifikovány relevantní charakteristiky příslušné strategické kultury. Následně je zkoumáno, jak tyto prvky ovlivňují vesmírnou politiku vybraného státu. Článek by měl přispět do debaty o vesmíru jako „dalším“ strategickém prostoru a poukázat na spíše opomíjené příčiny průzkumu vesmíru.

Abstract:

The article deals with the issue of creation and realization of space policy. Space programs of individual states are closely connected to decision-making processes of the (general) state (public) policy. Therefore we can raise a question which factors influence these processes and the formulation of space policy and also if they are so unique that could be related only to one particular state. The aim of this article is to focus on one of the factors influencing space policy—strategic culture. Its influence is analysed through case studies of seven nations. Each case study is divided into two parts. First, we identify relevant characteristics of the state's strategic culture. Then, we analyse whether and how the identified characteristics of the respective strategic culture influence the space policy of a state in question. This article seeks to contribute to the growing debate about space as “the next” strategic area and highlights rather overlooked reasons of space exploration.

Klíčová slova:

Civilní/vojenské vesmírné programy, strategická obranná iniciativa (SDI), vesmír, průzkum vesmíru, vesmírná politika, strategická kultura.

Keywords:

Civil/military space programs, strategic defence initiative (SDI), outer space, space exploration, space policy, strategic culture.

Úvod

Vesmír upoutával lidský zájem a pozornost od pradávna. Z dějin můžeme namátkou uvést např. filozofy starověkého Řecka, představitele arabské a asijské astronomie a nebo jejich pozdější následovníky Giordana Bruna, Galileia Galileiho, Mikuláše Koperníka a mnohé další. Dvacáté století znamenalo pro vesmírnou exploraci obrovský posun kupředu. Na oběžnou dráhu Země byla např. vynesena první umělá družice, kterou následovala mise s lidskou posádkou a přistání člověka na povrchu Měsíce. Od těchto událostí je využívání vesmíru stále intenzivnější. Komunikační, meteorologické či průzkumné satelity se staly nedílnou součástí soudobé globální společnosti, s čímž mj. je spojena problematika bezpečnosti tzv. družicové infrastruktury, tj. zajištění bezpečné existence a pohybu satelitních platforem a nerušeného přenosu (příjmu) jimi získaných dat.

Opomenout zároveň nelze některé potenciální hrozby environmentálního charakteru, které jsou s tímto prostorem spojeny, což se například projevilo i při pádu meteoritu poblíž Čeljabinsku v únoru 2013. [1] Vesmír se postupně stal předmětem zájmu mnoha států, nucených reagovat na jeho rozvíjející se strategický a bezpečnostní (vojenský) potenciál.

Vojenské využití (militarizace) vesmíru lze ztotožnit např. s americkou strategickou obrannou iniciativou (SDI), nebo s vývojem antisatelitních zbraní (ASAT - Anti-Satellite Weapon). V tomto kontextu vyvolala v roce 2007 velký rozruch eliminace čínského satelitu v rámci úspěšného testu čínského pozemního ASATu. Čína se tak stala třetí zemí (vedle USA a SSSR/Ruska), která veřejně demonstrovala dosažení těchto schopností. [2]

Vesmírné programy jednotlivých států jsou úzce navázány na rozhodovací procesy státní (veřejné) politiky, tj. jsou obecně výsledkem (realizací) vesmírné politiky, která bývá vnitřně členěna na civilní a vojenskou složku, což v zásadě koresponduje s problematikou civilního a vojenského využití vesmíru. Vyvstává tak ovšem otázka, jaké faktory utvářejí a ovlivňují tyto rozhodovací procesy a zda jsou případně navázány pouze na partikulární stát nebo se vyznačují univerzální platností. Předložený text zkoumá vliv jednoho z těchto potenciálních faktorů, ovlivňujícího chování států v rámci výše uvedených procesů, kterým je jejich strategická kultura. Strategická kultura není jediným prvkem, který ovlivňuje tvorbu vesmírné politiky, důležité jsou např. i faktory ekonomické, které však nejsou předmětem tohoto článku.

Metodologie

Strategickou kulturou rozumíme soubor hodnot, přesvědčení atd., který utváří a též limituje volbu aktivit a jejich seřazení do konkrétního plánu či posloupnosti pro dosažení určitého cíle. Podobné vymezení poskytuje již např. i Jack Snyder ve své analýze sovětské strategické kultury a jejího vztahu k problematice jaderných zbraní, kterou publikoval v roce 1977 pod názvem *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. Ze své podstaty je tento fenomén primárně definován na úrovni států. Zahrnuje komplexní vnitřní uspořádání (strukturu) a povahu daného státu, které jsou výsledkem interakcí hodnot, idejí (v obecném smyslu), tradicí apod. konkrétního národu/ů. Dle kulturní psychologie v sobě strategická kultura implikuje provázanost kulturního a kognitivního kontinua, což odkazuje na význam jeho partikulárních charakteristik ve vztahu k jeho holistickému pojetí. [3] Nelze ovšem

opomenout obecné přesahy této úrovně a dotčeného konceptu (strategické kultury) na zbývající dvě úrovně, tj. systému a jedinců, v duchu Kennetha Waltze a jeho knihy *Man, the State and War*. [4]

Vliv strategické kultury bude zkoumán prostřednictvím případových studií níže vybraných států. Výzkumný vzorek států je utvořen na základě pěti kritérií, která reflektují nejen faktickou existenci vesmírné politiky konkrétního státu, ale též její dostatečnou rozvinutost pro poskytování validních dat, která budou vykazovat určitou míru obecné platnosti. Prvním kritériem je schopnost uskutečňovat samostatné vesmírné lety, kde tato schopnost musí být prakticky potvrzena, tj. musí být realizován úspěšný vesmírný let. Toto kritérium splňuje celkově deset států – Čína, Francie, Indie, Izrael, Írán, Japonsko, Rusko, Severní Korea, USA a Velká Británie. [5] Druhé kritérium je definováno uskutečněním nebo účastí na více než jednom úspěšném vesmírném letu s lidskou posádkou, tj. nemusí se nezbytně jednat o samostatný vesmírný let. Z výše uvedených států toto kritérium nespĺňuje Írán a Severní Korea. [6]

Třetím kritériem je vlastnictví alespoň optických a radarových senzorů pro situační orientaci ve vesmíru, tj. disponování schopností „monitorovat a porozumět neustále se měnícímu prostředí vesmíru“. [7] Obecně tyto senzory poskytují informace o pozici objektů na orbitě Země a mimo ni. Z výše uvedených států toto kritérium nespĺňuje Izrael, Írán a Severní Korea, přičemž u Indie je potvrzeno pouze vlastnictví optických senzorů. [8] Čtvrté kritérium je založeno na vlastnictví a využívání vojenských satelitů. Tuto podmínku nespĺňuje Severní Korea. [9]

Páté kritérium představuje schopnost nebo potenciál (též z důvodu probíhajícího výzkumu) určitého státu podílet se na militarizaci vesmíru, což zahrnuje vlastnictví či vývoj ASATů, laserových technologií (zbraní) s možností umístění ve vesmíru apod. Bez ohledu na různé stupně rozvinutosti splňují toto kritérium všechny zmiňované státy s výjimkou Severní Koreje. [10]

Shrneme-li výše uvedené poznatky, zjišťujeme, že všech pět kritérií splňují následující státy: Čína, Francie, Japonsko, Rusko, USA a Velká Británie. Do vzorku zkoumaných států bude též zahrnuta Indie, která sice plně nespĺňuje třetí kritérium, ale na druhou stranu disponuje nejen značným potenciálem, ale zejména snahou o celkový rozvoj vlastní vesmírné politiky, a tedy i o brzké vybudování chybějících kapacit. [11]

USA

Strategická kultura USA se vyznačuje tradičním důrazem na rozvinuté technologie, kterým je přisuzována odpovídající pozornost např. ve strategickém plánování nebo i způsobu vedení konfliktu (vátky). [12] Vztáhneme-li tuto charakteristiku např. na ozbrojené složky USA, tak je patrné, že většina amerických důstojníků věří, že nové technologie a odpovídající doktríny umožní mnohem lépe dosahovat rozhodujících vítězství a současně budou znatelně omezeny ztráty na americké straně. [13] Colin Gray k této charakteristice dodává: „...Když se Američané spíše než k politickému příklání k technologickému míru a když je dovoleno, aby technologie utvářely taktiku bez ohledu na politický kontext, tak je toto snažení dysfunkční. ... obezřetné a inovativní využívání této technologické dimenze ovšem může být klíčovým příspěvkem pro strategii a způsob vedení vátky...“ [14]

V tomto kontextu je též nezbytné poukázat na uvažování (ve strategickém plánování apod.) o „dosahování“ neomezených cílů za využití totálních prostředků, [15] což následně přináší potenciál odpovídajících inovací, ale současně vytváří problém, který výše popisuje Gray. Na tomto místě stojí za připomenutí skutečnost, že sofistikované technologie nejsou vnímány příslušníky amerických ozbrojených sil, případně celou společností, pouze jako prostředky sloužící k zajišťování bezpečnosti země, ale také jako nástroj posilování její prestiže. [16]

Vesmír a s ním spojené technologie (a jejich potenciál) v tomto ohledu splňují obě výše zmíněné charakteristiky. Explorace a využívání vesmírného prostoru nejen představují obrovskou výzvu pro každý stát, ale též příslib velkých zisků. Současně vesmírné technologie zaujímají místo na pomyslné špici technologického pokroku a rozvoje. Vliv těchto charakteristik je mj. patrný ve všech příslušných dokumentech bez ohledu na jejich tvůrce, tj. administrativa jako celek, ozbrojené složky apod. [17]

Například jedna z proklamací z National Space Policy Clintonovy administrativy přisuzuje stabilnímu a vyváženému vesmírnému programu schopnost napomoci (dosáhnout) vědecké a technologické dokonalosti, která následně podporuje životně důležité (vitální) zájmy USA. [18] Obdobně lze interpretovat zintenzivnění vesmírného úsilí po říjnu 1957, kdy Sovětský svaz vyslal jako první do vesmíru svoji umělou družici Sputnik. [19] Vyvrcholení tohoto tzv. vesmírného závodu je všeobecně známé. Dne 20. 7. 1969 americká posádka vesmírné lodi Apollo 11 úspěšně dosáhla povrchu Měsíce. [20] Soupeření se SSSR ovšem pokračovalo i po této události, což je patrné na projektech orbitálních stanic v 70. letech.

Ve vesmírné politice USA lze identifikovat momenty, kdy se tento faktor projevoval ve značně intenzitě. Klasickým příkladem je SDI (Strategic Defence Initiative) z r. 1983. Snaha zajistit protiraketovou ochranu USA a jejich spojenců před jaderným útokem ze strany SSSR za využití vesmíru a odpovídajících nových technologií [21] a případně další projekty spojené s touto iniciativou, např. ASAT, [22] reprezentují jak důraz na technologickou rozvinutost, tak tendence uvažovat o „dosahování“ neomezených cílů za využití totálních prostředků, např. v kontextu vyloučení logiky jaderné doktríny vzájemně zaručeného zničení (MAD - Mutually Assured Destruction).

Persistence těchto motivů je v kontextu pokračování určitých částí SDI i po výměně administrativ a konci studené války podpořena např. směřováním vesmírné politiky George Bushe staršího, když je v podkapitole Vesmírná kontrola příslušného dokumentu vyžadováno, aby: „... ministerstvo obrany vyvinulo, provozovalo a udržovalo trvalé vesmírné systémy k zajištění svobody jednání ve vesmíru...“, [23] nebo pokračováním testování v rámci programu omezené obrany proti balistickým střelám v období Clintonovy administrativy, navzdory jejímu spíše negativnímu postoji vůči „vesmírným zbraním“. [24]

Naopak za oslabení vlivu strategické kultury lze považovat současné obtíže s financováním civilní složky americké vesmírné politiky reprezentované činností NASA (viz výše), což lze doložit snižováním výdajů federálního rozpočtu do této oblasti, zvláště v porovnání s jeho celkovým objemem. [25] Určitým protiargumentem ovšem mohou být přetrvávající ambice např. právě v podobě explorační Marsu, jejíž první úspěch představuje mise pojízdné laboratoře Curiosity (Mars Science Laboratory Curiosity), která od svého přistání na této planetě (6. srpna 2012) provádí biologický, geologický a planetární výzkum. [26]

Rusko

Strategická kultura současné Ruské federace vykazuje kontinuitu v řadě charakteristických rysů, a to v zásadě bez ohledu na režimní změny, kterými Rusko v minulém století prošlo. Prvky strategické kultury utvářené v době imperiálního (carského) Ruska, ve své podstatě přetrvaly Velkou říjnovou socialistickou revolucí, vytvoření SSSR, posléze jeho rozpad a vznik Ruské federace a Sdružení nezávislých států. [27] V této souvislosti lze poukázat na kontinuitu ruské strategické kultury také v nazírání významu disponování sofistikovanými systémy a technologiemi civilního i vojenského určení, které vedle svých primárních funkcí slouží také k udržování/posilování velmocenského statutu země a její prestiže. [28]

Podobně D. Jones uvádí, že komunistická ideologie a strategie byla: „... utvářena a splyvala se ... strategickou realitou carského (imperiálního) Ruska...“, a tedy se SSSR snažil dosáhnout zděděného cíle: „... vytvoření velké euroasijské říše...“. [29] Permanentní pocit ohrožení se v tomto kontextu prolíná s expanzivní povahou reakcí na potenciální ohrožení, tj. se snahou odstranit zdroje ohrožení ruské domoviny prostřednictvím územních zisků, [30] čímž ale dochází ke vzniku dalších potenciálních hrozeb. Oba tyto motivy následně utvářejí celkovou militantní povahu strategické kultury a vzájemné přesahy do/z politické kultury. [31]

Současně je ale nezbytné podotknout, že navzdory značnému významu armády (též v kontextu nositele strategické kultury) jako institucionálního základu a legitimizace ruské státnosti a moci, se případy přímé intervence ruské armády do (vnitřní) politiky Ruska vyskytují jen sporadicky. Události jako např. poskytnutí omezené vojenské podpory ze strany maršála Žukova Chruščovovi v boji proti Berijovi (1953) nebo intervence proti rebelujícím poslancům Dumy v roce 1993 lze spíše označit za excesy než za zavedenou praxi. [32] Všechny tyto charakteristiky jsou dále doplněny o prvky mesianismu (vidina Moskvy jako „třetího Říma“ – carské Rusko – , nebo úkol v podobě šíření „světové revoluce“ – SSSR), které zpětně posilují pocit národní či ideologické nadřazenosti a ospravedňují expanzionismus. [33]

Vliv výše popsané strategické kultury na formulaci vesmírné politiky SSSR /Ruska je patrný zejména z přístupu k vesmíru jako k dalšímu prostoru – aréně – jenž je z tohoto pohledu jakýmsi rozšířením planety Země, z čehož vyplývají všechny výše popsané implikace.

Snahu SSSR o dominanci v této oblasti reflektuje nejen chování sovětských vůdců a jejich rétorika, ale též rozvoj vojenských vesmírných programů. [34] Současně na provázanosti civilní a vojenské dimenze vesmírného programu, např. sovětské vesmírné stanice třídy Saljut byly používány k civilním i vojenským účelům, [35] můžeme zřetelně identifikovat obecnou militarizaci sovětské vesmírné politiky v duchu strategické kultury. Příkladem je primární určení prvního raketového nosiče (4. října 1957 vynesl na oběžnou dráhu Země umělou družici Sputnik 1, zkonstruovaného zvláštní konstrukční kancelář číslo 1, Institutu pro výzkum a vývoj číslo 88 (OKB-1 NII-88) pod vedením S. P. Koroljova. Raketa byla ve skutečnosti určena pro sovětské jaderné síly, pod označením SS-6/R-7, jako první ICBM (Intercontinental Ballistic Missile) světa. [36]

Po studené válce byl tento motiv v ruské vesmírné politice zpočátku do určité míry oslaben, přičemž tento vývoj mohl být mj. způsoben též počáteční fluktuací či nejistotou

ruské strategické kultury jako celku. [37] Samotný vesmírný program se v těchto letech potýkal s řadou problémů. Ruská federální vesmírná agentura (Roskosmos), zřízená v roce 1992, byla nucena v testovací fázi ukončit projekt ruského raketoplánu Buran, pozastavovat výrobu nových nosičů (raket) nebo satelitů, popř. postrádala prostředky na provoz stanice Mir nebo kosmodromu Bajkonur. [38] Přesto ale je explorace a využívání vesmíru úzce propojována, i když v omezenější míře, s výše uvedenými východisky ruské strategické kultury, což vyplývá např. z celkového přístupu k vesmíru (pozice a role ostatních států zmiňována spíše okrajově) a jeho přínosu pro pozici Ruské federace. [39]

S nástupem prezidenta Putina (1999) ovšem výše popsané prvky postupně opětovně nabyly na významu, např. v podobě soutěžení se Západem a návratem „velkého Ruska“. [40] Uvedený trend pokračoval i v období prezidenta Medveděva. Ve vesmírné politice je tento vývoj reflektován obdobně. [41] Jako příklad může posloužit argumentace nezbytnosti uspíšení příprav a samotného vyslání vesmírných misí (s lidskou posádkou) na Měsíc a Mars v kontextu soupeření a potenciální hrozby ze strany USA, EU a Číny, pokud by Ruská federace zůstala pozadu. [42]

Zajímavé jsou též deklarované ambice ze strany prezidenta Putina, když uvedl, že Rusko by mělo za období 2013-2020 na rozvoj svých vesmírných schopností vynaložit přibližně 1,6 bilionu rublů (51,8 mld. dolarů). Finanční prostředky budou mimo jiné použity na přípravu projektu vesmírné základny na Měsíci, jejíž stavba by měla být zahájena v roce 2030. [43]

Čína

Celková podoba čínské strategické kultury je ovlivňována interakcí mezi dvěma základními subtypy (soubory) hodnot, přesvědčení a norem, jejichž význam (intenzita) např. pro formulování čínské mezinárodní politiky v historii/současnosti se sice proměňoval, tj. v některých případech převažoval jeden ze subtypů, ale vždy byly v čínské strategické kultuře zastoupeny oba dva. [44] Současně výše zmíněná vazba poukazuje na kontinuitu čínské strategické kultury, která sice bezpochyby byla ovlivněna např. vítězstvím komunistického režimu, ale pouze v rámci posílení či oslabení vlivu jednoho ze subtypů nebo doplněním některého prvku, např. prohloubení ideologické roviny. V žádném případě se nejednalo o vznik naprosto nové strategické kultury. Užijeme-li terminologii Alastaira I. Johnstona [45] můžeme první subtyp označit termínem „parabellistická strategická kultura“ – z reálpolitického axiomu „Si pacem, parabellum“ (pokud chceš mír, připravuj se na válku). [46]

Obecně se jedná o ofenzivní (agresivní) přístup např. k tvorbě velké strategie státu, při kterém je podporována Clausewitzova teze o válce a užití síly („válka je pokračování politiky jinými prostředky“), a to v případě Číny bez ohledu na oslabené materiální schopnosti. [47]

Druhý subtyp, jehož obecný základ představuje konfuciánská filozofie, bývá označován jako „konfuciánská strategická kultura“. [48] V reakci na bezpečnostní hrozby a jiné podněty jsou upřednostňovány spíše diplomatické a nevojenské prostředky. Užití síly je v tomto ohledu chápáno jako doplňkový prostředek, který je vyjádřen zejména v intenci obrany. [49] Současný koncept vědeckého rozvoje (scientific development

concept), který je v čínské politice akcentován od počátku nového století, v zásadě vyjadřuje výše popsané hodnoty tohoto subtypu. [50]

Porovnáme-li takto definovanou strategickou kulturu Číny s výše popsaným vývojem vesmírné politiky (programu), zjišťujeme, že přinejmenším povaha vesmírné politiky reflektuje vnitřní rozdělení čínské strategické kultury jako celku, což dále implikuje vliv příslušných hodnot. Vesmírný program (politika) Číny byl totiž zahájen v zásadě pro vojenské účely. V říjnu 1964 byl proveden úspěšný test rakety DF-2 (MRBM - Medium-Range Ballistic Missile), následně přetvořené na DF-2A (test proveden v říjnu 1966), jež se stala první čínskou raketou schopnou nést jadernou hlavici. [51]

Tento model se stal nejen výchozí platformou pro první čínskou ICBM DF-4 (v aktivní službě od r. 1975), [52] ale též raketový nosič CZ-1 (Čchang Čeng-1, v překladu „Dlouhý pochod“), který vynesl v roce 1970 na oběžnou dráhu Země první čínský satelit DFH-1 (Dong Fang Hong, v překladu „Východ je rudý“). [53]

Velmi brzy byl ovšem doplněn o civilní dimenzi, která ale nebyla/není vyvíjena odděleně od svého vojenského protějšku. [54] Toto tvrzení je dále podpořeno povahou obou dimenzí samostatně. Vojenský program (ICBM, systémy ASAT) totiž v sobě apriori nese vliv parabellistické strategické kultury (např. při srovnání výše popsaných důvodů pro vývoj), která je ovšem „omezována“ (do určité míry) konfuciánskými motivy. Ty lze v praktické rovině identifikovat nejen na mírových proklamacích v dokumentech o čínské národní bezpečnosti, [55] ale též např. ve společné iniciativě s Ruskou federací na tvorbě Smlouvy o prevenci umístění zbraní v kosmickém prostoru a hrozby nebo užití síly proti objektům ve vesmíru (Treaty on the Prevention of the Placement of Weapons in Outer Space, the Threat or Use of Force Against Outer Space Objects), [56] která je do vojenské roviny přímo zahrnována. Obdobnou dualitou se vyznačuje civilní vesmírná politika, sledující, vedle mírových motivů, též cíle spíše bezpečnostního, popř. vojenského charakteru (v kontextu parabellistické strategické kultury). [57]

Současně lze obdobnou dualitou identifikovat v motivacích a chování čínských vůdců (počínaje Mao Ce-tungem), kteří o směřování vesmírné politiky následně rozhodovali/rozhodují, [58] a tím projektovali/jí tyto motivy do politiky samotné.

Francie a Velká Británie

Britská strategická kultura se vyznačuje důrazem na interakce v mezinárodním prostředí (mj. též intervence), skrze něž dochází k prosazování britských národních zájmů, je zde patrný pocit odpovědnosti za podobu mezinárodního systému a spíše globální náhled na problematiku mezinárodních vztahů. [59]

Tradičně je tak reflektována dichotomie mezi námořní strategií a kontinentálním angažmá (ve smyslu zapojení se do interakcí na evropském kontinentě). [60] Ve velmocenském statusu Velké Británie před světovými válkami se tato dichotomie projevovala tvorbou koloniálního impéria na jedné straně a intervencemi do evropských konfliktů v roli vyvažovatele na straně druhé. Změna distribuce moci v mezinárodním prostředí v meziválečném období a zvláště po druhé světové válce, tj. zejména relativní oslabení britské moci, způsobila, že se z výše uvedené dichotomie vyvinula debata „transatlantismus vs. europeismus“, která se např. v problematice bezpečnosti projevuje dilematem ohledně uchování silného strategického vztahu VB-USA v kontextu integrace do evropské společné zahraniční a bezpečnostní politiky. [61]

Obecné směřování britské vesmírné politiky v zásadě odpovídá výše uvedeným charakteristikám, což vyplývá z upřednostnění mezinárodní spolupráce před ryze národním vesmírným programem. Za prvé, Velká Británie se zapojila do dvou mezinárodních organizací – Evropská organizace pro vývoj raketového nosiče (ELDO - European Launcher Development Organisation) a Evropské organizace pro výzkum vesmíru (ESRO - European Space Research Organisation, kde spolu s Francií patřila mezi nejaktivnější členy. [62]

Činnost obou organizací ovšem poznamenaly neshody mezi těmito státy, které nakonec vedly nejprve ke sloučení ELDO s ESRO a následně k vytvoření nové jednotné evropské vesmírné organizace. [63] V květnu roku 1975 vznikla **Evropská kosmická agentura** (ESA European Space Agency), která se postupně stala zodpovědnou (kromě výše uvedených projektů) za jednotnou vesmírnou politiku států ES/EU, koordinaci vesmírného průmyslu apod. [64]

Za druhé se jedná o úzkou spolupráci s NASA s jejíž pomocí byl např. v roce 1962 završen vývoj prvního britského satelitu – Ariel 1. [65] Dvě klíčové roviny, tj. transatlantická a evropská, jsou vůči sobě stavěny do celkem protichůdné pozice. Orientace na transatlantickou dimenzi ovlivnila např. stažení VB z projektu nosiče Europa v rámci ELDO, [66] nebo spíše opatrnější přístup ke kooperaci v rámci ESA. Naopak europeistický přístup odpovídá faktu, že již zmiňovaný vývoj nosiče Europa byl zpočátku iniciován právě Velkou Británií. [67] V současné době lze jako příklad uvést přehodnocení britského postoje k vesmírným letům s lidskou posádkou s návazností na ESA.

Povaha francouzské strategické kultury je z geografického hlediska utvářena samotnou přítomností na evropském kontinentě (při tradičním srovnání s Velkou Británií), v jehož důsledku je uvažování o zajištění vlastní bezpečnosti nebo mocenském statusu fundamentálně spjato s evropským mezinárodním prostředím. [68]

Tato charakteristika je následně doplněna o další tři faktory: a) nezávislost; b) úsilí o udržení statusu velmoci; c) univerzalizmus. [69] Nezávislost a úsilí o udržení statusu velmoci snad netřeba vysvětlovat. Univerzalizmem je myšleno přesvědčení Francie o vlastní zvláštní úloze v mezinárodním systému, a to ve smyslu šíření a obrany lidských práv a hodnot, které reflektují samotnou povahu francouzské společnosti. [70] Samostatně Francie iniciovala jako součást své vesmírné politiky vývoj raketových nosičů třídy Diamant, jehož prostřednictvím byla v roce 1965 vynesena první francouzská umělá družice Astérix. [71]

Obecné zaměření Francie na kooperaci s ostatními evropskými státy (např. Německo nebo Itálie) podrobněji utváří celkovou francouzskou podporu rozvoje ESA a jejích projektů. Dochází tak k posilování integračních tendencí a struktur, a tím i prosazování francouzských aspirací. Aktivní podpora byla vynaložena např. na vývoj nosiče Ariene (první start v roce 1979), na podporu pozorovacích družic, navigačního systému Galileo či kooperace na ISS. [72] Dochází tak k posilování integračních tendencí a struktur, a tím prosazování francouzských aspirací.

Již rozhodnutí o budování samostatného evropského programu nejdříve prostřednictvím ELDO/ESRO a následně ESA je ze své podstaty motivováno faktorem nezávislosti (z historického kontextu) na USA a příp. NATO [73] a též zachováním vlivu v samotné ES/EU v rámci velmocenských aspirací. Současně francouzský univerzalizmus doplňuje motivaci pro přebírání úlohy vůdčího státu v těchto projektech, a tím zpětně ospravedlňuje vynaložené náklady na udržení této pozice. [74]

Indie

Obecnou podobu indické strategické kultury lze s jistou nadsázkou přirovnat k mozaice utvářející jeden koherentní obraz. [75] Tato představa je definována vzájemnou interakcí mezi kulturními a jinými prvky původní hindské či védské civilizace s historicky mladšími hodnotami islámu a následně evropským vlivem, zejména v podobě britské koloniální nadvlády, popř. misionářských aktivit ze strany Francie a Portugalska. [76]

Pro celkové pochopení jejich zákonitostí je opětovně nezbytné zdůraznit, že mezi těmito prvky nedochází k vzájemné asimilaci či vytěšňování, ale spíše k promíšení (odkaz na mozaiku). V zásadě je tedy možné odlišit jednotlivé prvky, ovšem jejich význam je utvářen a podmíněn až v návaznosti na celkovou strukturu a propojení s ostatními hodnotami. Na indickou strategickou kulturu je tedy sice nezbytné nahlížet skrze tyto prvky, ale vždy v kontextu celkového „obrazu“ a jeho zákonitostí, přičemž lze na tento případ aplikovat obecnou poučku, že celek je více než prostý součet jeho částí. [77]

Jones dále rozlišuje pět základních charakteristik, které odpovídají samotné podstatě výše zmíněných prvků, a v zásadě tak utvářejí indickou strategickou kulturu jako celek: 1. Indická národní identita je považována za posvátnou, přičemž její tradice je nezbytné ochraňovat. 2. Dosahování vytyčených cílů není závislé na čase, což odkazuje na trvalost úsilí při jejich naplňování. 3. (Mezinárodní) status Indie je výrazem objektivní reality, v jejímž důsledku Indie jedná, tj. existuje předpoklad „předem daného“ postavení Indie v rámci mezinárodních vztahů (na úrovni velmoci) a podle tohoto předpokladu se pak Indie chová. 4. Ve znalostech (informacích, věděni) je moc (síla). 5. Mezinárodní systém je hierarchický, přičemž hierarchie je utvářena mocí a prestiží. [78]

V kontextu indické vesmírné politiky je v první řadě již z příkladů USA, Číny, Ruska, Francie a Velké Británie patrné, že existence vesmírného programu je spojována s určitou mocenskou pozicí v mezinárodním systému (v podstatě status velmoci). Inicivace indického vesmírného programu v období, kdy byla tato vazba stále více zřetelná, tj. oficiálně v roce 1962, kdy vláda ministerského předsedy D. Néhrúa rozhodla o založení Indického národního výboru pro výzkum vesmíru (INCOSPAR - Indian National Committee for Space Research), odpovídá náhledu na přidělený (viz bod 3) status velmoci, dle kterého Indie musí jednat, tj. disponovat rozvíjející se vesmírnou politikou.

Vesmírné aktivity byly ovšem zahájeny již dříve. Konkrétně v roce 1947, když dr. Vikram Sarabhaj založil Laboratoř pro fyzikální výzkum (PRL - Physical Research Laboratory). PRL se tak stala první z přibližně 42 indických výzkumných a vývojových agentur, institucí apod., které za svoji existenci vděčí právě dr. Sarabhajovi – později označovanému za „otce indického vesmírného programu“. [79]

Jeho činnost v roce 1963 vyústila v úspěšný test první indické rakety. [80] Prostřednictvím deklarovaného rozvojového účelu indického vesmírného programu totiž budou zajištěny vnitřní předpoklady pro tvorbu (získávání) moci jako takové, což bude na mezinárodní rovině umocněno právě o zmíněné prvky bezpečnosti a prestiže. Tomu odpovídá vybudování dvou hlavních družicových systémů – Indian Satellite System (INSAT; komunikace; monitorování počasí apod.) a Indian Remote Sensing Satellite System (IRS; dálkový průzkum (mapování) zemského povrchu), [81] které se podílely na zlepšení životní a informační úrovně indického obyvatelstva (informace o záplavách, televizní vysílání apod.).

Současně vesmírný program a příslušné technologie, nebo též technologický pokrok, plně koresponduje s důrazem na znalosti a vědění, přičemž tento přístup je patrný mj. z výše uvedeného jednání klíčových osob indické vesmírné politiky (V. Sarabhaj, D. Nehru). Samotný rozvoj je pak z jeho podstaty a v duchu strategické kultury možné považovat za časově neomezený cíl, který v zásadě odpovídá kontinuitě a „stálosti“ indického vesmírného programu. [82]

V neposlední řadě navazuje aktivita v oblasti vesmírné explorační na indické tradice, např. teorie indického astronoma a matematika Áryabháty přibližně z roku 500 n. l., které považují Zemi za kouli rotující kolem své osy a současně spolu s ostatními planetami obíhající Slunce. [83] Přihlášení se k takovému odkazu reflektuje např. právě název první indické družice (též Áryabháta).

Japonsko

Při charakterizování japonské strategické kultury je nezbytné z časového hlediska odlišovat strategickou kulturu před druhou světovou válkou a strategickou kulturu po druhé světové válce. Většina autorů [84] se totiž shoduje na tom, že porážku Japonska ve druhé světové válce lze označit za vnější šok takového rozměru, který je dle teoretiků strategické kultury schopen změnit samotnou podstatu tohoto fenoménu, což se stalo právě v případě Japonska. S ohledem na datování japonské vesmírné politiky se tedy budeme podrobněji věnovat pouze povaze japonské strategické kultury po druhé světové válce.

Poválečná strategická kultura se v zásadě vyznačuje dvěma hlavními motivy. Obecně jsou označovány jako antimilitarismus a ekonomismus. [85]

Antimilitarismus je charakterizován nedůvěrou k vojenským řešením a strukturám, zvláště pak ve vztahu k formulaci státní (mezinárodní) politiky. Vojenské schopnosti jsou velmi úzce svázány se sebeobranou, přičemž jsou podrobeny extenzivní civilní kontrole. [86] V této souvislosti je často citován čl. 9 japonské poválečné ústavy, ve kterém se uvádí: „... *japonský lid se navždy vzdává války jako svrchovaného práva národa a hrozby nebo užití síly jako prostředku řešení mezinárodních sporů...*“ [87] (The Constitution of Japan 1946, autorův překlad).

Ekonomismus je následně definován v kontextu upřednostňování ekonomické moci před vojenskou, což dále odkazuje na užší provázanost mezi vládou a jednotlivými ekonomickými sektory (Kohalyk 2008: 29). Autoři jako Berger, [88] Hughes, [89] Kawashima [90] aj. následně odlišují čtyři ústřední strategické subkultury – pacifisté; neo-autonomisté; „internacionalisté střední moci (mocnosti)“ (middle power internationalists); nacionalisté (normal nationalists) – které svojí činností v zásadě utvářejí výslednou podobu japonské strategické kultury. Pacifisté upřednostňují „neozbrojenou neutralitu“, přičemž neuznávají legitimitu japonských ozbrojených sil. Odkazují na antimilitaristické principy a jejich cílem je dosažení neutrality typu Švýcarska. Neo-autonomisté představují protipól pacifistů. V zásadě je lze považovat za určitý důkaz persistence některých prvků předválečné strategické kultury, zvláště pak ve vstřícnějším postoji k problematice militarizace japonské politiky.

Zbývající dvě skupiny reprezentují „konzervativní mainstream“. Internacionalisté kladou primární důraz na ekonomický význam Japonska, přičemž za hlavní prostředky prosazování

japonských zájmů považují diplomacii a multilateralismus. Naopak nacionalisté více zohledňují význam *hard power* pro zajištění japonské bezpečnosti a jeho vlivu v mezinárodním prostředí, ovšem ve výše naznačených intencích antimilitarismu a ekonomismu. [91]

Uvážíme-li nevojenský vývoj japonské vesmírné politiky, který byl zahájen v roce 1954 profesorem Hideo Itokawou založením Avionics and Supersonic Aerodynamics Research Group (AVSA) – výzkumné skupiny pod záštitou Institutu pro průmyslovou vědu tokijské univerzity [92] – v období před koncem studené války, je bezesporu možné odkázat na motivaci v podobě „čistého“ antimilitarismu. Institut pro vesmírnou a aeronautickou vědu (ISAS), který vznikl sloučením AVSA s Institutem aeronautiky, ani ryze státní Národní agentura pro vesmírný rozvoj (NASDA - National Space Development Agency; založena 1969) nedisponovaly až do 80. let vojenskými ambicemi, což koresponduje s převahou internacionalistů a pacifistů. [93]

Současně vesmírný program vedený zpočátku spíše soukromým sektorem, zejména prostřednictvím AVSA/ISAS nebo např. též investory ze strany japonských společností, [94] odkazuje též na vliv ekonomismu. Vynesení první japonské umělé družice (Ohsumi) na oběžnou dráhu Země 11. února 1970 vlastním nosičem Lambda 4S je jedním z příkladů úspěchů této instituce. [95]

Japonsko až do roku 2003 v zásadě disponovalo dvěma paralelními vesmírnými programy, které byly reprezentovány právě činností ISAS a NASDA. Sloučení obou programů přinesl až uvedený rok, kdy byla vytvořena Japonská agentura pro aeronautický průzkum (Japan Aerospace Exploration Agency). [96]

Význam ekonomismu je dále patrný ze zohledňování komerčního potenciálu vesmírné explorační. Tento vztah lze mj. vyvozovat z důležité pozice Ministerstva ekonomiky, obchodu a průmyslu (METI) při formulování japonské vesmírné politiky a jeho úzkého vztahu k relevantním japonským společnostem (např. Nissan nebo Mitsubishi Heavy Industries). [97]

Obdobně postupnou militarizaci japonské vesmírné politiky od 80. let minulého století, popř. konci studené války např. v podobě komponentů protiraketové obrany nebo vojenských satelitů lze posuzovat v kontextu obecného posunu ve významu výše uvedených skupin aktérů na formulování celkové podoby strategické kultury Japonska. V tomto období totiž dochází k posilování vlivu nacionalistů, popř. neo-autonomistů. [98] Současně lze tyto motivace identifikovat přímo v japonských oficiálních dokumentech, kdy jsou zprvu upřednostňovány „mírové“ a ekonomické prvky, přičemž posléze jsou rozšířeny právě o bezpečnostní a vojenskou dimenzi. [99]

Závěr

Z analýzy vlivu strategické kultury na vesmírné politiky jednotlivých států je patrné, že tento soubor hodnot, norem apod. v zásadě (spolu)utváří vnitřní postoje daného státu k problematice vesmíru a formulaci vesmírné politiky. Americká „technokratická“ povaha, ruský pocit ohrožení a snahy o posilování prestiže země, čínský dualistický pohled (parabellismus a konfucianismus) apod. konstituují vnitřní determinanty pro rozvoj či naopak stagnaci vesmírného programu konkrétního státu.

Strategická kultura jednotlivých států tedy představuje neoddelitelný rámec celého procesu formulace a posléze realizace vesmírné politiky, přičemž ze své podstaty (spolu)

utváří samotné prostředí, ve kterém tyto procesy probíhají. V kontextu této analýzy lze rovněž poukázat na určité obecné charakteristiky strategické kultury, které disponují potenciálem napomoci rozvoji vesmírného programu nebo naopak jeho rozvoj spíše limitovat či zpomalovat. Pozitivní charakteristiky (v tomto slova smyslu) se vyznačují kladným přístupem k inovacím, pokroku, popř. znalostem obecně, zejména pokud jde o příklad USA a Indie. Dále pak spíše ambiciózní povahou, tj. touhou a vůlí překonávat vzdálenější cíle, s vcelku koherentně vymezenými aspiracemi (Francie, Japonsko) nebo též vzdorem vůči vnějším prvkům (Rusko, Čína). Negativní potenciál je naopak obsažen spíše v konzervativnějších nebo usedlejších charakteristikách, popř. vyznačujících se určitou mírou rigidity nebo nedůvěrou ke změnám či inovacím. [100]

Strategická kultura ovšem není bezpochyby jediným faktorem, utvářejícím výslednou podobu (povahu) příslušné vesmírné politiky (programu). Z výše uvedených analýz lze v zásadě dovozovat potenciální vliv např. role bezpečnosti, prestiže, vojensko-průmyslového komplexu nebo celkového ekonomického rámce, přičemž jejich přínos by mohl být předmětem dalšího zkoumání diskutované problematiky. Na druhou stranu jsou tyto faktory strategickou kulturou samy ovlivňovány. Strategická kultura tedy představuje spíše pomyslnou výšeč z celkového (obecného) rámce tvořeného strukturou vzájemných interakcí těchto faktorů.

Odkazy k textu a literatura:

- [1] Podrobněji např. ŠILHAN, Vladimír. Současný stav a trendy bezpečnosti využívání kosmického prostoru. *Vojenské rozhledy*, 2012, 21 (53), s. 132-147, ISSN 1210-3292 (print), ISSN 2336-2995 (on line).
- [2] SPACE SECURITY INDEX. *Space Security 2011* [online]. 2011 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.spacesecurity.org/publications.htm>, s. 157.
- [3] ADAMSKY, Dima. *The Culture of Military Innovation: The Impact of Cultural Factors on the Revolution in Military Affairs in Russia, the US, and Israel*. Stanford: Stanford University Press, 2010, s. 15-20.
- [4] WALTZ, Kenneth. *Man, the State and War*. New York: Columbia University Press, 2001.
- [5] SPACE SECURITY INDEX, ref. 2, s. 77-78; WRIGHT, David. *Underestimated or overestimated? North Korea's satellite launch in perspective* [online]. 2012 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://thebulletin.org/underestimated-or-overestimated-north-korea%E2%80%99s-satellite-launch-perspective>.
- [6] SPACE SECURITY INDEX, ref. 2, s. 80-81.
- [7] CENTER FOR DEFENSE INFORMATION. *Improving Our Vision: Approaches for Shared Space Situational Awareness* [online]. Report ze stejnojmenné konference konané 15.- 16. 9. 2006 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.cdi.org/PDFs/SSAConference_screen.pdf.
- [8] SPACE SECURITY INDEX, ref. 2, s. 50.
- [9] SPACE SECURITY INDEX, ref. 2, s. 129-136.
- [10] SPACE SECURITY INDEX, ref. 2, s. 148-160.
- [11] Srov. např. MURTHI, K. R. S., U. SANKAR a H. N. MADHUSUDHAN. Organizational systems, commercialization and cost-benefit analysis of Indian space programme. *Current Science*. 2007, 93(12), s. 1812-1822; SPACE SECURITY INDEX, ref. 2; aj.
- [12] MAHNKEN, Thomas G. U. S. Strategic and Organizational Subcultures, s. 74. In JOHNSON, J. L., K. M. KARTCHER a J. A. LARSEN, eds. *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction: Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*. New York: Palgrave Macmillan, 2009, s. 69-84.
- [13] MAHNKEN, Thomas G. a James R. FITZSIMONDS. *The Limits of Transformation: Officer Attitudes toward the Revolution in Military Affairs*. Newport: Naval War College Press, 2003.
- [14] GRAY, Colin S. *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press, 1999, s. 147.
- [15] MAHNKEN, Thomas G., ref. 12, s. 80.
- [16] ROSATI, Jerel. *The Politics of United States Foreign Policy*. Belmont: Wadsworth, 1999, s. 186-187.
- [17] Srov. např. NSC 5918. *U. S. Policy on Outer Space* [online]. 1959 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.marshall.org/pdf/materials/808.pdf>; *National Security Space Strategy—Unclassified Summary*

- [online]. 2011 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.globalsecurity.org/space/library/policy/national/nss-unclass-jan2011.pdf>); *National Space Policy Directives and Executive Charter* [online]. 1989 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z (<http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nspd1.htm>; *National Space Policy of the United States of America* [online]. 2010 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.globalsecurity.org/space/library/policy/national/100628_national_space_policy.pdf) apod.
- [18] NATIONAL SCIENCE AND TECHNOLOGY COUNCIL. *Fact Sheet National Space Policy* [online]. 1996 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/sep96.htm>.
- [19] HARDESTY, Von a Gene, EISMAN. *Epic Rivalry: The Inside Story of the Soviet and American Space Race*. Washington: National Geographic Society, 2007, s. 74.
- [20] MURRAY, Charles a Catherine B., COX. *Apollo: The Race to the Moon*. New York: Touchstone, 1990, s. 356.
- [21] Viz např. WIRBEL, Loring. *Star Wars: US Tools of Space Supremacy*. London: Pluto Press, 2004, s. xxvii, 52.
- [22] Viz např. MOWTHORPE, Matthew J. The United States Requirements for an AntiSatellite (ASAT) Capability. *The Journal of Social, Political and Economic Studies*. 2002, 27(2), 131-149.
- [23] *National Space Policy Directives and Executive Charter* [online]. 1989 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nspd1.htm>.
- [24] HITCHENS, Theresa. *National Space Policy: Evolution by Stealth?* [online]. 2004 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.armscontrol.org/act/2004_11/Krepon#Hitchens; MOLTZ, James Clay. The Past, Present and Future of Space Security. *Brown Journal of World Affairs*. 2007, 14(1), 187-195, s. 190.
- [25] Srov. např. BROWN, Jason. *The Paradox of NASA Budget Cuts* [online]. 2012 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://ivn.us/opinion/2012/11/25/the-paradox-of-nasa-budget-cuts/>; NASA. *FY 2011 Budget With Bookmarks* [online]. 2010 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.nasa.gov/pdf/428837main_NASA_FY_2011_Congressional_Justificaton_Budget_Book_Rev-01_BOOKMARKED.pdf; NASA. *FY 2012 Complete Budget Estimates* [online]. 2011 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.nasa.gov/pdf/516675main_NASAFY12_Budget_Estimates-508.pdf; NASA. *FY 2013 Complete Budget Estimates* [online]. 2012 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.nasa.gov/pdf/659660main_NASA_FY13_Budget_Estimates-508-rev.pdf; WALL, Mike. *NASA's 2013 Budget Sees Mars Missing Cuts* [online]. 2012 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://news.discovery.com/space/history-of-space/nasa-budget-2013-mars-missions-cut-120213.htm>.
- [26] NASA. *Mars Science Laboratory: Mission Objectives* [online]. n.d. [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://mars.jpl.nasa.gov/msl/mission/science/objectives/>.
- [27] Srov. např. ERMATH, Fritz W. Russian Strategic Culture in Flux. In JOHNSON, J. L., K. M. KARTCHER a J. A. LARSEN, eds. *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction: Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*. New York: Palgrave Macmillan, 2009, s. 85-96; SNYDER, Jack L. *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations* [online]. RAND Corporation, 1977 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf>; SONDHHAUS, Lawrence. *Strategic Culture and Ways of War*. New York: Routledge, 2006, s. 28-36.
- [28] BECKER, Miriam, D. Strategic Culture and Ballistic Missile Defense. *Airpower Journal—Special Edition 1994* [online]. 1993 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.airpower.au.af.mil/airchronicles/apj/apj94/spe94/beck.html>.
- [29] JONES, David R. Soviet Strategic Culture, s. 35. In Jacobsen, Carl G., ed. *Strategic Power: USA/USSR*. New York: St Martin's Press, 1990, s. 35-49.
- [30] SONDHHAUS, Lawrence, ref. 27, s. 26.
- [31] ERMATH, Fritz W., ref. 27, s. 86.
- [32] ERMATH, Fritz W., ref. 27, s. 87.
- [33] Též ERMATH, Fritz W., ref. 27, s. 88.
- [34] Např. HARVEY, Brian. *The Rebirth of the Russian Space Program: 50 Years After Sputnik*, *New Frontiers*. New York: Springer, 2007, s. 105-136; PODVIG, Pavel, ed. *Russian Strategic Nuclear Forces*. Massachusetts: MIT Press, 2004, s. 412-419, 432-434.
- [35] PEEBLES, Curtis. *Battle for Space*. London: Book Club Associates, 1983, s. 29; SHEEHAN, Michael. *The International Politics of Space*. New York: Routledge, 2007, s. 92, 112.
- [36] Např. SHEEHAN, Michael, ref. 34, s. 26-27.
- [37] Viz ERMATH, Fritz W., ref. 27, s. 92.
- [38] HARVEY, Brian, ref. 34, s. 8-16.

- [39] Srov. *Decree No. 5663-1 of the Russian House of Soviets: Law of the Russian Federation "About Space Activity"* [online]. 1993, 20. srpen [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.unoosa.org/oosa/en/SpaceLaw/national/russian_federation/decree_5663-_E.html; *Presidential Edict No. 185, About structure of management of space activity in Russian Federation* [online]. 1992, 25. únor [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.oosa.unvienna.org/oosadb/showDocument.do?documentUid=302&country=RUS; Resolution No. 104 - Statute on Licensing Space Operations> [online]. 1996, 2. únor [cit. 2013-09-16]. Dostupné z [http://www.oosa.unvienna.org/oosadb/showDocument.do?documentUid=312&country=RUS; Resolution No. 468. "Regulations of the Russian Space Agency"](http://www.oosa.unvienna.org/oosadb/showDocument.do?documentUid=312&country=RUS; Resolution No. 468.) [online]. 1995, 15. květen [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.unoosa.org/oosa/en/SpaceLaw/national/russian_federation/resolution_468_1995E.html.
- [40] ERMATH, Fritz W., ref. 27, s. 93.
- [41] Srov. *Federal Space Program of the Russian Federation for 2006 - 2015* [online]. 2005, 22. říjen [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.infoespacial.com/wp-content/uploads/Major-provisions-of-the-Russian-Federal-Space-Program-for-2006-2015.pdf>; *Resolution No. 314, "Regulations of Russian Federation on Space Activities"* [online]. 2004, 26. červen [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.esa.int/SPECIALS/ECSL/SEMPVTOR9HG_0.html; SOVET BEZOPASNOSTI ROSSIJSKOJ FEDĚRACII. *O dlouhodobé hospodářské politice i neúspěšných letech v oblasti kosmické činnosti Rossijské Federace*, 2001; SOVET BEZOPASNOSTI ROSSIJSKOJ FEDĚRACII. *Osnovy vojensko-technické politiky Rossijské Federace na období do 2015 roku a dálejší perspektivy*, 2003; SOVET BEZOPASNOSTI ROSSIJSKOJ FEDĚRACII. *O politice Rossijské Federace v oblasti kosmické činnosti na období do 2020 roku a dálejší perspektivy*, 2008.
- [42] Viz *Federal Space Program of the Russian Federation for 2006 - 2015* [online]. 2005, 22. říjen [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.infoespacial.com/wp-content/uploads/Major-provisions-of-the-Russian-Federal-Space-Program-for-2006-2015.pdf>.
- [43] WRITERS, Staff. Putin unveils \$50 bn drive for Russian space supremacy. *Space Daily* [online]. 2013, 12. duben [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.spacedaily.com/reports/Putin_unveils_50_bn_drive_for_Russian_space_supremacy_999.html.
- [44] Srov. FENG, Huiyun. *Chinese Strategic Culture and Foreign Policy Decision-Making: Confucianism, leadership and war*. New York: Routledge, 2009, s. 171-182; SONDHHAUS, Lawrence, ref. 27, s. 98-105.
- [45] Johnston na rozdíl např. od Colina Graye pojímá strategickou kulturu jako ryze nezávislou proměnou. Strategické chování určitého státu je následně plně závislé na podobě tohoto souboru hodnot, norem apod. Dle Jonstona tedy strategická kultura poskytuje „všezahrnující“ vysvětlení strategického chování státu. Směřování tohoto chování lze následně plně predikovat z charakteristik, kterými se tato strategická kultura vyznačuje. Gray naopak poukazuje na vzájemnou provázanost mezi strategickou kulturou a chováním, což mj. odpovídá též vzájemnému vlivu. V zásadě je tak strategická kultura chápána spíše jako dynamický, vzájemně konstitutivní, proces interakce mezi strukturou hodnot, norem apod. a jejími aktéry (srov. BLOOMFIELD, Alan a Kim Richard, NOSSAL. Towards an Explicative Understanding of Strategic Culture: The Cases of Australia and Canada, s. 287-288. *Contemporary Security Policy*. 2007, 28(2), 286-307; LANTIS, Jeffrey S. Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism, s. 35-37. In JOHNSON, J. L., K. M. KARTCHER a J. A. LARSEN, eds. *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction: Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*. New York: Palgrave Macmillan, 2009, s. 85-96).
- [46] JOHNSTON, Alastair, I. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton: Princeton University Press, 1995, s. 61-68.
- [47] Podrobněji např. JOHNSTON, Alastair, I. Cultural Realism and Strategy in Maoist China. In KATZENSTEIN, Peter J., ed. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996, s. 216-270; ZHANG, Tiejun. Chinese Strategic Culture: Traditional and Present Features. *Comparative Strategy*. 2002, 21(2), 73-90.
- [48] FENG, Huiyun, ref. 44, s. 171.
- [49] Též např. FENG, Huiyun, ref. 44, s. 19-35.
- [50] Srov. např. FEWSMITH, Joseph. Promoting the Scientific Development Concept. *China Leadership Monitor* [online]. 2004 [cit. 2013-09-16], 11. Dostupné z http://media.hoover.org/sites/default/files/documents/clm11_jf.pdf; HOOPER, William. *The Scientific Development Concept* [online]. 2010 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.theoligarch.com/scientific_development_concept_china_political_philosophy.htm.

- [51] SEEDHOUSE, Erik. *The New Space Race: China vs. the United States*. New York: Springer, 2010, s. 13.
- [52] FAS. *Chinese Nuclear Forces and U.S. Nuclear War Planning* [online]. 2006 [cit. 2013-09-16], s. 202. Dostupné z <http://www.fas.org/nuke/guide/china/Book2006.pdf>.
- [53] SEEDHOUSE, Erik, ref. 51, s. 15.
- [54] Těž SOLOMON, Stacey. China's Space Program: the great leap upward. *Journal of Contemporary China*. 2006, 15(47), 311-327.
- [55] Srov. *China's National Defense in 2002* [online]. 2002 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://english.gov.cn/official/2005-07/28/content_17780.htm; *China's National Defense in 2004* [online]. 2004 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://english.gov.cn/official/2005-07/28/content_18078.htm; *China's National Defense in 2006* [online]. 2006 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.china.org.cn/english/features/book/194421.htm>; *China's National Defense in 2008* [online]. 2008 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.china.org.cn/government/white_paper/node_7060059.htm; *China's National Defense in 2010* [online]. 2010 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://news.xinhuanet.com/english/2010/china/2011-03/31/c_13806851.htm.
- [56] Podrobněji též Vasilijev, Victor. *The Draft Treaty on the Prevention of the Placement of Weapons in Outer Space, the Threat or Use of Force Against Outer Space Objects* [online]. n.d. [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.unidir.org/pdf/articles/pdf-art2822.pdf>.
- [57] Srov. *China's Space Activities* [online]. 2000 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://english.gov.cn/official/2005-07/27/content_17656.htm; *China's Space Activities in 2006* [online]. 2006 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.china.org.cn/english/features/book/183672.htm>; *China's Space Activities in 2011* [online]. 2011 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://images.spaceref.com/china/ChinaSpaceActivitiesin2011.pdf>.
- [58] Viz např. FENG, Huiyun, ref. 44, s. 173-183.
- [59] SONDHÄUS, Lawrence, ref. 27, s. 18.
- [60] Např. MACMILLAN, Alan. Strategic Culture and National Ways in Warfare: The British Case, s. 35. *Journal of the Royal United Services Institution*. 1995, 140(5), 33-38.
- [61] MISKIMMON, Alistair. Continuity in the Face of Upheaval—British Strategic Culture and the Impact of the Blair Government, s. 277-280. *European Security*. 2004, 13(3), 273-299.
- [62] Podrobněji viz KRIGE, John a Arturo, RUSSO. *A History of the European Space Agency 1958-1987, Volume I, The story of ESRO and ELDO, 1958-1973* [online]. 2000 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.esa.int/esapub/sp/sp1235/sp1235v1web.pdf>.
- [63] SHEEHAN, Michael, ref. 34, s. 79-83.
- [64] Např. HARRIS, Philip R. *Space Enterprise: Living and Working Offworld in the 21st Century*. New York: Springer, 2009, s. 41-43.
- [65] *ARIEL 1*. 2008 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.space.co.uk/Features/UKSpaceExploration/ARIEL1/tabid/245/Default.aspx>; BAUMANN, Robert C. *Ariel 1: The First International Satellite* [online]. Maryland: Goddard Space Flight Center, 1963 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://ntrs.nasa.gov/archive/nasa/casi.ntrs.nasa.gov/19640000423_19640000423.pdf.
- [66] V tomto případě též určitou roli sehrály ekonomické problémy projektu - SHEEHAN, Michael, ref. 34, s. 80-88.
- [67] SHEEHAN, Michael, ref. 34, s. 77-78.
- [68] SONDHÄUS, Lawrence, ref. 27, s. 20.
- [69] Podrobněji COLSON, Bruno. *La culture stratégique française* [online]. 1992 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.stratisc.org/strat_053_Colson.html.
- [70] COLSON, Bruno, ref. 69; SONDHÄUS, Lawrence, ref. 27, s. 27-28.
- [71] Podrobněji viz Harvey, Brian. *Europe's Space Programme: To Ariane and Beyond*. New York: Springer, 2003.
- [72] Podrobněji viz ESA [online]. n.d. [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.esa.int/esaCP/index.html>; KRIGE, J., A., RUSSO a L. SEBESTA, Lorenza. *A History of the European Space Agency 1958-1987, Volume II, The story of ESA, 1973 to 1987* [online]. 2000 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.esa.int/esapub/sp/sp1235/sp1235v2web.pdf>.
- [73] Obdobně SHEEHAN, Michael, ref. 34, s. 74-75; 88-90.
- [74] Viz financování ESA např. z: *ESA Annual Report 2010* [online]. 2011 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://esamultimedia.esa.int/multimedia/publications/AR-2010/pageflip.html>.
- [75] Srov. JONES, Rodney W. India's Strategic Culture and the Origins of Omniscient Paternalism, s. 117. In JOHNSON, J. L., K. M. KARTCHER a J. A. LARSEN, eds. *Strategic Culture and Weapons of Mass*

- Destruction: Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*. New York: Palgrave Macmillan, 2009, s. 117-136; SONDHHAUS, Lawrence, ref. 27, s. 89.
- [76] Např. JONES, Rodney W., ref. 75, s. 117.
- [77] Srov. např. Bakshi, G. D. *The Indian Art of War: The Mahabharata Paradigm (Quest for an Indian Strategic Culture)*. Delhi: Sharada, 2002; KIM, Marcus. India. In GLENN, J., D. A. HOWLETT a S., POORE, eds. *Neorealism Versus Strategic Culture*. Aldershot: Ashgate, s. 75-104; JONES, Rodney W., ref. 75, s. 117-118.
- [78] Podrobněji viz JONES, Rodney W., ref. 75, s. 117.
- [79] HARVEY, B., H. SMID a T. PIRARD. *Emerging Space Powers: The New Space Programs of Asia, the Middle East, and South America*. New York: Springer, 2010, s. 142-143.
- [80] RAJAGOPALAN, Rajeswari Pillai. India's Space Program: A Chronology, s. 345, 347. *India Review*. 2011, 10(4), 345-350.
- [81] Podrobněji též HARVEY, B., H. SMID a T. PIRARD, ref. 79, s. 173-213.
- [82] Též SHEEHAN, Michael, ref. 34, s. 142-151.
- [83] SHEEHAN, Michael, ref. 34, s. 144.
- [84] Např. BERGER, Thomas U. *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1998.
- [85] KOHALYK, Chad. *Energy Security and Strategic Culture: The Perspective of Japan*. Diplomová práce obhájená na Royal Military College of Canada, 2008, s. 28.
- [86] KOHALYK, Chad, ref. 85, s. 28.
- [87] *The Constitution of Japan* [online]. 1946 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z <http://www.solon.org/Constitutions/Japan/English/english-Constitution.html>.
- [88] BERGER, Thomas U. Norms, Identity, and National Security in Germany and Japan. In KATZENSTEIN, Peter J., ed. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996, s. 317-356.
- [89] HUGHES, Christopher W. *Japan's re-emergence as a 'normal' military power*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- [90] KAWASHIMA, Yutaka. *Japanese Foreign Policy at the Crossroads*. Washington: Brookings Institution Press, 2003.
- [91] Podrobněji viz KOHALYK, Chad, ref. 85, s. 38-40.
- [92] HARVEY, B., H. SMID a T. PIRARD, ref. 79, s. 5.
- [93] Srov. KOHALYK, Chad, ref. 85, s. 24-28; HARVEY, B., H. SMID a T. PIRARD, ref. 79, s. 9-10, 22-23.
- [94] Např. HARVEY, B., H. SMID a T. PIRARD, ref. 79, s. 8.
- [95] HARVEY, B., H. SMID a T. PIRARD, ref. 79, s. 14-16.
- [96] JAXA. *JAXA History* [online]. 2012 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.jaxa.jp/about/history/index_e.html.
- [97] Srov. s PEKKANEN, Saadia M., Paul Kallander-Umezu. *In Defense of Japan: From Market to the Military in Space Policy*. Stanford: Stanford University Press, 2010, s. 67-92.
- [98] Srov. s KOHALYK, Chad ref. 85, s. 31-37, 40-45.
- [99] Srov. např. *Fundamental Policy of Japan's Space Activities* [online]. 1996 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.jaxa.jp/library/space_law/chapter_4/4-1-1-4/index_e.html; MYOKEN, Yumiko. *The Bill of Basic Space Law* [online]. 2008 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://ukinJapan.fco.gov.uk/resources/en/pdf/5606907/5633988/The_Bill_of_Basic_Space_Law.pdf; SAWAKO, Maeda. Transformation of Japanese Space Policy: From the "Peaceful Use of space" to "the Basic Law on Space". *The Asia-Pacific Journal* [online]. 2009 [cit. 2013-09-16], 44(1). Dostupné z <http://www.japanfocus.org/-Maeda-Sawako/3243>; STRATEGIC HEADQUARTERS FOR SPACE POLICY. *Basic Plan for Space Policy* [online]. 2009 [cit. 2013-09-16]. Dostupné z http://www.kantei.go.jp/jp/singi/utyuu/basic_plan.pdf.
- [100] Částečně srov. příkladu Velké Británie, a též SONDHHAUS, Lawrence, ref. 27, s. 14-20.